

Ελευθερία της θρησκείας ή των πεποιθήσεων στον αγώνα κατά της πανδημίας COVID-19

Το Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Εκκλησιών, ένα από τα σημαντικότερα θεσμικά όργανα των Εκκλησιών της Ευρώπης στο οποίο συμμετέχει δυναμικά και η Εκκλησία της Ελλάδος, συνεχίζει και στον καιρό της πανδημίας τις εργασίες του για την προάσπιση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη και ευρύτερα. Το έργο αυτό έχει αναθέσει ειδικότερα στη «Θεματική Ενότητα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα», η οποία μελετά τρόπους ενίσχυσης των Εκκλησιών στον αγώνα τους για τη στήριξη των ευπαθών ομάδων και γενικότερα όλων όσοι αντιμετωπίζουν με οποιοδήποτε τρόπο τον κίνδυνο καταπάτησης των δικαιωμάτων τους ως πολιτών αυτού του κόσμου και της στέρησης των δωρεών που έχουν λάβει ως δημιουργήματα του Θεού.

Σε κείμενό της, που εκδόθηκε μόλις πρόσφατα, η «Θεματική Ενότητα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Εκκλησιών εκφράζει τη στήριξή της στον αγώνα των λαών της Ευρώπης και τονίζει ότι στη δύσκολη συγκυρία της πανδημίας χρειάζεται η ενότητα και η επαγρύπνηση όλων μας για την αντιμετώπιση του επικίνδυνου κορωνοϊού, για την περιφρούρηση της δωρεάς πρωτίστως της ανθρωπίνης ζωής, καθώς και της αξιοπρέπειας.

Ακολουθεί η απόδοση του κειμένου στα ελληνικά:

Το έτος 2020 σηματοδοτεί μια μοναδική στιγμή στην ιστορία του Χριστιανισμού στην Ευρώπη, αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Φέτος οι Χριστιανοί σε πολλές χώρες δεν μπορούν να μαζευτούν όλοι μαζί για την ανάμνηση και τον εορτασμό του Πάσχα με τις ακολουθίες της σταύρωσης, του θανάτου και της αναστάσεως του Ιησού Χριστού. Ο λόγος είναι τα νομικά μέτρα για την επιβράδυνση της εξάπλωσης του ιδιαίτερα μεταδοτικού - και φονικού ειδικά για τις ευάλωτες ομάδες - ιού Sars-CoV-19. Η απαγόρευση των εορτασμών του Πάσχα στις εκκλησίες είναι ένα μόνο παράδειγμα των εκτεταμένων περιορισμών στην άσκηση πολλών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πολιτικών ελευθεριών σε όλο τον κόσμο, οι οποίοι αποτελούν μέρος της προσπάθειας για την τήρηση της φυσικής απόστασης ως μέτρο αποτροπής της μετάδοσης της μόλυνσης από άτομο σε άτομο.

Δεδομένου ότι δεν έχει υπάρξει ανάλογη περίπτωση περιορισμού της θρησκευτικής ελευθερίας ή πολλών άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων στη σύγχρονη εποχή, και επειδή αυτά τα δικαιώματα γίνονται συνήθως αντιληπτά ως η νομική ραχοκοκαλιά της δημοκρατίας μας και του κράτους δικαίου στην Ευρώπη, η Θεματική Ομάδα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Εκκλησιών εξέτασε τα ζητήματα που διακυβεύονται. Κατέληξε στις ακόλουθες σκέψεις:

1. Ο νέος τύπος κορωνοϊού αποτελεί μια σοβαρή πρόκληση για την ανθρωπότητα. Χωρίς ευρεία ανοσία, χωρίς εμβολιασμό και χωρίς ενδεδειγμένη ιατρική θεραπεία, αυτό το ξέσπασμα της πανδημίας έχει τη δυνατότητα να επιβαρύνει και να διαταράσσει τη λειτουργία των εθνικών συστημάτων υγείας παγκοσμίως και για τον λόγο αυτό να προκαλεί περισσότερους θανάτους από ό,τι θα ήταν ιατρικά αναμενόμενο. Είναι επομένως

πρωταρχικής σημασίας η επιβράδυνση της διάδοσής του, ώστε να δίνεται η δυνατότητα στα εθνικά συστήματα υγείας να συμβαδίζουν με το ποσοστό μόλυνσης και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της θεραπείας των ατόμων που αρρωσταίνουν ταυτόχρονα.

2. Ο καλύτερος τρόπος για να περιοριστεί η επιδημία είναι να περιοριστεί σοβαρά η φυσική επαφή μεταξύ των ανθρώπων. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι δραστηριότητες που δεν είναι απολύτως απαραίτητες πρέπει να περιοριστούν στο ελάχιστο. Να σταματήσουν οι επιχειρήσεις, να μείνουν κλειστά τα καταστήματα, να ακυρωθούν εμπορικές, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, ακόμη και να απαγορευτούν οι ιδιωτικές συγκεντρώσεις και οι εορτασμοί. Ωστόσο, περιορίζονται σημαντικά πολλά θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει το εθνικό, διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο.
3. Αυτοί οι περιορισμοί περιλαμβάνουν το δικαίωμα στην ελευθερία της θρησκείας ή των πεποιθήσεων (FORB), το οποίο συνδέεται με την ελευθερία κάθε ατόμου «μεμονωμένως ή συλλογικά, δημοσίως ή κατ' ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας, και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών».
4. Ενώ ορισμένα θεμελιώδη δικαιώματα – όπως η ελευθερία της συνείδησης ή της έκφρασης – δεν εξαρτώνται από την κοινωνική επαφή, υπάρχουν και άλλα για τα οποία δεν ισχύει το ίδιο. Η ελευθερία της θρησκείας ή των πεποιθήσεων και η ελευθερία του συνέρχεσθαι ή του συνεταιρίζεσθαι είναι δικαιώματα που συνδέονται στενά με την κοινότητα και τις συναρροήσεις, και συνεπώς επηρεάζονται σημαντικά από τα ισχύοντα μέτρα.
5. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, καθώς και άλλες διεθνείς συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, αναφέρουν συγκεκριμένα τη δημόσια υγεία ως λόγο περιορισμού της ελευθερίας της θρησκείας ή των πεποιθήσεων. Ορισμένα κράτη έχουν δηλώσει ακόμη ότι βρίσκονται σε κατάσταση εθνικής έκτακτης ανάγκης, κάτι που επιτρέπει επίσης ορισμένους περιορισμούς των θεμελιωδών δικαιωμάτων βάσει της Σύμβασης. Ωστόσο, ακόμη και αυτά τα εθνικά συντάγματα - για παράδειγμα ο γερμανικός «Βασικός Νόμος» - που δεν αναφέρουν συγκεκριμένους λόγους για τον περιορισμό της ελευθερίας της θρησκείας ή των πεποιθήσεων εξετάζει πάντα τα θεμελιώδη δικαιώματα των άλλων όπως και βασικές αξίες της συνταγματικής τάξης ως εγγενή εμπόδια για την άσκηση της ελευθερίας της θρησκείας ή των πεποιθήσεων και τις εξισορροπεί αναλόγως σε περιπτώσεις που διαπιστώνεται σύγκρουση.
6. Οι ισχύοντες περιορισμοί στα θεμελιώδη δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της θρησκείας ή των πεποιθήσεων, είναι επομένως γενικά νόμιμοι και αποδεκτοί από την άποψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η προστασία των αδύναμων και ευάλωτων θεωρείται υπό το πρίσμα της θρησκείας επίσης ως πολύ υψηλή αξία και χρειάζεται να επιτευχθεί μια ισορροπία έναντι της ανάγκης για επικοινωνία και συνάθροιση.
7. Ενώ σε καιρούς διωγμών, σφαγών και γενοκτονιών, ακόμη και προηγούμενων πανδημιών, οι εκκλησίες ήταν το καταφύγιο και η παρηγοριά για πολλούς πιστούς, είναι σημαντικό να παραδεχτούμε ότι η απαγόρευση των συνάξεων, συμπεριλαμβανομένων των ακολουθιών, δεν εννοούνται ως αρνητικές

θρησκευτικές διακρίσεις και διώξεις. Σήμερα αυτά τα μέτρα αποσκοπούν στην προστασία των ανθρώπινων ζωνών, τόσο των πιστών όσο και όλων των άλλων μελών της κοινωνίας.

8. Ωστόσο, όλοι οι περιορισμοί των θεμελιωδών δικαιωμάτων πρέπει να έχουν νομική βάση, να είναι οι αναγκαίοι, οι κατάλληλοι, να είναι λογικοί και γενικότερα ανάλογοι σε σχέση με τον στόχο που εξυπηρετούν και το δικαίωμα που περιορίζουν. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης, συμπεριλαμβανομένης της σταθερότητας των μέτρων, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη. Κατά τη νομική πρακτική, αυτοί οι όροι προκαλούν σύνθετες εκτιμήσεις και περίπλοκη εξισορρόπηση, που οδηγεί σε αποφάσεις κατά περίπτωση.
9. Η σημερινή απειλή -παρούσα και επικίνδυνη ως έχει- γενικά δεν απαλλάσσει το εκτελεστικό ακόμη και το νομοθετικό έργο της κυβέρνησης από την τήρηση αυτών των όρων. Η νομική μας τάξη εξαρτάται από αυτούς. Φωνές από τον νομικό κόσμο και από πολλές θρησκευτικές κοινότητες εγείρουν ερωτήματα εάν όλα τα μέτρα είναι αναλογικά ή εάν υπάρχει εύλογη συνέπεια και σταθερότητα στην εφαρμογή του «κλεισίματος», ιδίως όσον αφορά την αντιμετώπιση εξίσου όλων των συντελεστών σύμφωνα με την αντικειμενική συγκρισιμότητά τους.
10. Ταυτόχρονα, η αμεσότητα και ο κίνδυνος της κατάστασης ανάγκασε τις κυβερνήσεις να λάβουν πολύ σοβαρές και βαρυσήμαντες αποφάσεις εσπευσμένα και σε πολλές περιπτώσεις χωρίς να υπάρχει ανάλογη προηγούμενη εμπειρία. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι ιατρικά ιδρύματα είχαν προειδοποιήσει κάποια στιγμή για τον κίνδυνο πανδημίας και μάλιστα είχαν προτείνει σχέδια έκτακτης ανάγκης. Ωστόσο, ακόμη και αν τέτοιες προειδοποιήσεις είχαν καταγραφεί και καλύτερα σχέδια πανδημίας είχαν προετοιμαστεί εκ των προτέρων, πάλι κατάσταση αυτή θα ήταν πρωτοφανής και απειλητική για όλους εκείνους που βρίσκονται σε θέσεις πολιτικής ευθύνης. Η κοινωνία ως φορέας των θεμελιωδών δικαιωμάτων πρέπει να είναι ενήμερη για τους έκτακτους περιορισμούς, οι οποίοι εξυπηρετούν κυρίως την ηθική προσταγή για την προστασία της ζωής των ανθρώπων και δεν χρησιμοποιούνται -με μερικές αξιοθρήνητες εξαιρέσεις- για άλλες πολιτικές σκοπιμότητες.
11. Ως εκ τούτου, ενώ είναι πάντα απαραίτητο σε δημοκρατικά κράτη που βασίζονται σε κανόνες να παρατηρούν από πολύ κοντά, να αμφισβητούν και να ελέγχουν τις ενέργειες της κυβέρνησης, ειδικά όταν αυτές περιορίζουν θεμελιώδη δικαιώματα, δεν είναι η στιγμή για μια κακώς εννοούμενη «πολιτική ανυπακοή». Αυτή η αυστηρότητα περιλαμβάνει θρησκευτικές κοινότητες που είναι επιφυλακτικές για τον τρόπο τέλεσης των μεγάλων εορτών τους - Πάσχα, Πεντηστή και Ραμαζάνι - χωρίς τη συνήθη κοινωνική ζωή και τα φυσικά τελετουργικά που σχετίζονται με αυτή.
12. Εάν οι πολίτες έχουν αμφιβολίες σχετικά με τη νομιμότητα οποιουδήποτε μέτρου, ο νόμιμος και κατάλληλος τρόπος είναι η προσφυγή στα δικαστήρια, να αξιολογήσουν και, εάν χρειαστεί, να διορθώσουν τα μέτρα που τίθενται υπό αμφισβήτηση. Αυτή η πρακτική δεν είναι ένδειξη έλλειψης αλληλεγγύης, αλλά της άσκησης ενός άλλου θεμελιώδους δικαιώματος - αυτού της νομικής προστασίας.
13. Βλέποντας την πολυπλοκότητα των υπό εξέταση ζητημάτων, τα δικαστήρια ενδέχεται να μην είναι σε θέση να αποφανθούν για καταγγελίες με επείγουσα διαδικασία και να παρέχουν προκαταρκτικές αποφάσεις.

Είναι απαραίτητο να συνειδητοποιήσουμε ότι τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα δικαστήρια περιλαμβάνουν τη δυσκολία να κρίνουν τι είναι απαραίτητο για την προστασία της ανθρώπινης ζωής, έχοντας παράλληλα υπόψη ότι το δικαίωμα στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου είναι συνυφασμένο με το εξίσου θεμελιώδες δικαίωμά του στην ίδια τη ζωή, και ότι οι άνθρωποι χρειάζονται κοινωνικές επαφές. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι μπορεί να χρειαστούν εβδομάδες, ακόμη και μήνες, μέχρι να μπορέσει το νομικό σύστημα να αξιολογήσει όλα αυτά τα μέτρα.

14. Εν τω μεταξύ, παρόλο που ορισμένα από τα μέτρα θέτουν σαφώς ερωτήματα ως προς το εάν είναι επαρκή και αναλογικά, και εγγυώνται ίση μεταχείριση στους διάφορους κοινωνικούς παράγοντες, οι πολίτες όλων των θρησκειών και πεποιθήσεων πρέπει να έχουν υπομονή και καλή θέληση. Πρέπει να συνεχίσουν να ακολουθούν τους επίσημους κανονισμούς που έχουν σχεδιαστεί για να προστατεύουν τους άλλους από μολύνσεις και να προσφέρουν τη βοήθειά τους σε μέρη όπου οι περιορισμοί στην κοινωνική ζωή προκαλούν ειδικές δυσκολίες.